

คุณค่าของเรือนโคราชในทัศนคติของผู้อยู่อาศัย

The Value of Korat House towards the Attitude of Occupant

การุณย์ ศุภมิตรโยธิน* และวารุณี หวัง**

Karun Suphamityotin and Warunee Wang

บทคัดย่อ

การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมปัจจุบันส่งผลกระทบต่ออาคารดำรงอยู่ของเรือนโคราช ซึ่งเป็นสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นที่แสดงถึงเอกลักษณ์ของชาว จังหวัดนครราชสีมา และนับวันจะมีจำนวนลดน้อยลง เนื่องจากมีสภาพทรุดโทรมไปตามกาลเวลา ในขณะที่ยังมีชาวโคราชนกลุ่มหนึ่งยังคงอยู่อาศัยในเรือนโคราชของตน ถึงแม้จะมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงไปบ้างเพื่อให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตยุคปัจจุบัน จุดมุ่งหมายของบทความนี้คือการศึกษาทัศนคติของผู้อยู่อาศัยที่มีต่อเรือนโคราชในประเด็นเกี่ยวกับความเหมาะสมกับวิถีชีวิต สภาพแวดล้อม เศรษฐกิจและสังคม การมองเห็นคุณค่าและความสำคัญ รวมถึงค่านิยมในการสร้างบ้านในปัจจุบัน โดยเก็บข้อมูลด้วยวิธีการสังเกตบันทึกภาพและสัมภาษณ์ผู้อยู่อาศัยและผู้ที่เคยอยู่อาศัยในเรือนโคราช ในเขตพื้นที่บ้านพระเพลิง บ้านสระน้อย และบ้านนกออก ตำบลนกออก อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา พร้อมวิเคราะห์ตีความและสรุปผล ผลการเก็บข้อมูลพบว่า ผู้อยู่อาศัยส่วนใหญ่เห็นว่าเรือนโคราชของตนเหมาะสมกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ สภาพแวดล้อม เศรษฐกิจและสังคมปัจจุบัน แต่ด้วยสภาพความเก่าแก่ของเรือนจึงมีปัญหาในการอยู่อาศัย ได้แก่ การผุพังเสื่อมสภาพของวัสดุ การทำลายของปลวก การรั่วซึมของหลังคา และปัญหาน้ำท่วมขัง เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ผู้อยู่อาศัยส่วนใหญ่ยังมองเห็นคุณค่าและความสำคัญของเรือนที่ตนอยู่อาศัย เพียงแต่อยู่ในลักษณะที่แตกต่างกันออกไป เช่น มีความรู้สึกผูกพัน รู้สึกหวงแหน และมีจิตสำนึกในการสืบสาน ทั้งนี้ กลุ่มผู้สูงอายุและกลุ่มคนรุ่นใหม่ที่เป็นลูกหลาน มีค่านิยมในการสร้างบ้านที่แตกต่างกัน เช่นเดียวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อทัศนคติของผู้อยู่อาศัยเกี่ยวกับการมองเห็นคุณค่าของเรือนโคราช และค่านิยมการสร้างบ้านในปัจจุบัน ทัศนคติมุมมองของผู้อยู่อาศัยจึงเป็นปัจจัยหลักที่ส่งผลต่อการดำรงอยู่ของเรือนโคราช ดังนั้น การที่จะอนุรักษ์สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นได้อย่างยั่งยืน จะต้องให้ความสำคัญกับทัศนคติของผู้อยู่อาศัยควบคู่ไปกับการปฏิบัติการในเชิงวิชาการ

ABSTRACT

The changing of the economy and society at present has an effect on the existing state Korat Houses. The vernacular architecture which represents the identity of people in Nakorn Ratchasima are decreasing and deteriorating. Whereas some Korat people still reside in their Korat Houses and modify them to suit their contemporary way of living. The article aims to study the

* นักศึกษา หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
E-mail: karun_in@yahoo.com

** อาจารย์ประจำ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

(บทความนี้เคยนำเสนอในที่ประชุมวิชาการทางสถาปัตยกรรม “สรรค์สร้างสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น และสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม ประจำปี 2559” วันที่ 24 มิถุนายน 2559 ณ โรงแรมเซ็นทาราและคอนเวนชันเซ็นเตอร์ จังหวัดขอนแก่น)

occupant's attitude toward Korat Houses in related aspects, such as suitability for daily life, environment, economy and society, consciousness of value and significance, as well as value in house construction at present. The methodology of this study are observation, photography, interview with the occupants whom live or used to live in Korat Houses that locate in Phraphoeng village, Sanoi village and Nok-Ok village of Nok-Ok district, Amphur Pakthongchai, Nakorn Ratchasima province, then the qualitative data analysis, interpretation and conclusion. The survey found that many occupants think Korat Houses are appropriate for their daily life, environment, economy and society nowadays. But there are some inconvenience because of dilapidation, such as deterioration of materials, destruction by termite, water leakage, flood, and etc. However, many occupants still perceive value and the significance of their Korat Houses in different ways. For example, they have an attachment, cherish and self-consciousness of continuation. Besides, there are the differences of opinion on house construction value among the elder and younger generation, as well as the factors that influence their attitude about appreciation of contemporary house construction. As a consequence, the occupant's attitude is the main factor that affects the existing state of Korat Houses. Therefore, the preservation of vernacular architecture should place importance on the attitude of the residents and the academic practice simultaneously in order to achieve a sustainable development aim.

คำสำคัญ: เรือนโคราช คุณค่า ทัศนคติ ผู้อยู่อาศัย

Keywords: Korat House, Value, Attitude, Occupant

บทนำ

ความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีและระบบทุนนิยมอุตสาหกรรมในยุคโลกาภิวัตน์ ทำให้รูปแบบการดำเนินชีวิตและความเป็นอยู่ของคนไทยเปลี่ยนแปลงไป การเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคมที่มีมาอย่างต่อเนื่องในหลายทศวรรษ ส่งผลต่อการก่อรูปสถาปัตยกรรมแปลกใหม่ที่ได้รับอิทธิพลมาจากซีกโลกตะวันตก ซึ่งเข้าใจกันว่าเป็นแบบอย่างสากล จึงนำมาใช้ก่อสร้างและอยู่อาศัยกันอย่างแพร่หลายทั่วทุกภูมิภาค โดยขาดการสืบสานรูปแบบเรือนพื้นถิ่นเดิม ซึ่งเป็นสถาปัตยกรรมที่แสดงถึงภูมิปัญญาของเหล่าบรรพชนที่ได้สั่งสมไว้หลายชั่วอายุคน เรือนโคราชเป็นสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของชาวจังหวัดนครราชสีมา ที่ประสบปัญหาดังกล่าวเช่นกัน จากผลการสำรวจเบื้องต้นพบว่า ปัจจุบันเรือนโคราชมีจำนวนลดลงอย่างมาก เนื่องจากถูกมองว่าไม่สอดคล้องและไม่เหมาะสมกับวิถีชีวิตในปัจจุบัน อย่างไรก็ตาม ยังมีคนกลุ่มหนึ่งที่ยังคงอยู่อาศัยและเก็บรักษาเรือนโคราชให้สามารถดำรงอยู่ได้จนถึงปัจจุบัน ถึงแม้จะมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงไปบ้างก็ตาม

บทความนี้มีจุดมุ่งหมายหลักที่จะแสดงทัศนคติของผู้ที่อาศัยอยู่ในเรือนโคราช ว่าเรือนที่ตนอาศัยอยู่มีความเหมาะสมต่อวิถีชีวิต สภาพแวดล้อมและสภาพเศรษฐกิจสังคมในปัจจุบันหรือไม่ อย่างไร พร้อมสะท้อนปัญหาที่เกิดขึ้น อีกทั้ง ตรวจสอบการมองเห็นคุณค่าและความสำคัญของเรือนโคราช ค่านิยมในการสร้างที่อยู่อาศัยของคนโคราชกลุ่มนั้น ซึ่งอาจจะเป็นเสมือนกระจกเงาที่สะท้อนเรื่องราวอีกแง่มุมหนึ่ง หรืออาจจะเป็นส่วนเติมเต็มให้เห็นภาพรวมของพลวัตทางสังคมในปัจจุบัน เป็นประโยชน์ในการสืบสานเรือนโคราชให้สามารถดำรงอยู่ในบริบทสมัยใหม่ได้

ทั้งนี้ ผู้เขียนจะนำเสนอข้อมูลการสัมภาษณ์บางส่วนโดยคงภาษาและคำพูดของผู้ให้สัมภาษณ์ให้มากที่สุด เพราะเป็นความจริงที่สะท้อนให้เห็นความเป็นไปในโลกปัจจุบัน

ความหมายและนิยามของทัศนคติ

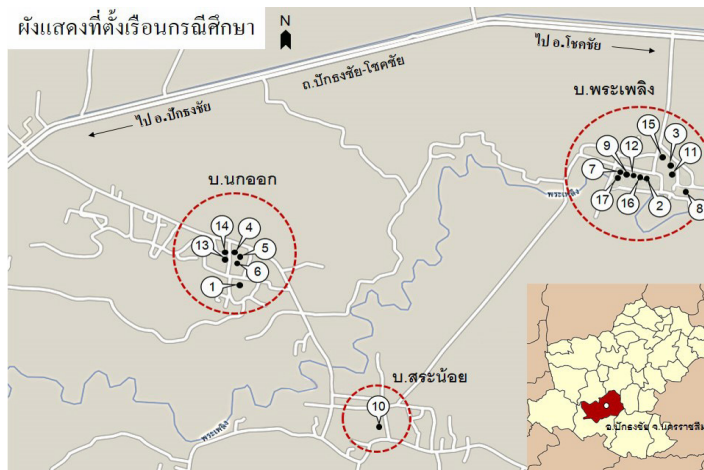
“ทัศนคติ” หรือ “เจตคติ” คือ “สภาวะความพร้อมทางจิตที่เกี่ยวข้องกับความคิด ความรู้สึก และแนวโน้มของพฤติกรรมบุคคลที่มีต่อบุคคล สิ่งของ สถานการณ์ต่างๆ ไปในทิศทางใดทิศทางหนึ่ง และสภาวะความพร้อมทางจิตนี้จะต้องอยู่ยาวนานพอสมควร” (ศักดิ์ไทย, 2545: 138) หรือหมายถึง “ความรู้สึก ความเชื่อ และแนวโน้มของพฤติกรรมของบุคคลที่มีต่อบุคคลหรือสิ่งของ ซึ่งต้องอยู่ยาวนานพอสมควร หรือความคิดใดก็ตามในลักษณะของการประเมินค่า” (สิทธิโชค, 2546: 121) นอกจากนั้น “ทัศนคติดังกล่าวยังเป็นผลผสมผสานระหว่างความนึกคิด ความเชื่อ ความคิดเห็น ความรู้ และความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด คนใดคนหนึ่ง สถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่งๆ ซึ่งออกมาในทางประเมินค่าอันอาจเป็นไปในทางยอมรับหรือปฏิเสธก็ได้ และความรู้สึกเหล่านี้มีแนวโน้มที่จะก่อให้เกิดพฤติกรรมใดพฤติกรรมหนึ่งขึ้น” (สร้อยตระกูล, 2541: 64) ซึ่งสามารถตีความจากคำพูดของคน ทั้งที่ไม่เป็นทางการหรือการสำรวจความคิดเห็นอย่างเป็นทางการ หรือจากพฤติกรรมของบุคคล (Schermerhorn, 2000: 75) ทั้งนี้ ทัศนคติดังกล่าวเกิดจากการผสมผสานกันระหว่างองค์ประกอบด้านความรู้ (Cognitive) ความรู้สึก (Affective) และพฤติกรรม (Behavior) โดยแสดงออกมา 2 ลักษณะ คือ พฤติกรรมทางบวก เช่น การยอมรับ การส่งเสริม และพฤติกรรมทางลบ เช่น การทำลาย เป็นต้น (จุฑาทิธ, 2549: 171) ดังนั้น ทัศนคติของผู้อยู่อาศัยในที่นี้ จึงสามารถสรุปได้ว่า หมายถึง ความรู้สึก ความคิด ความเชื่อ และแนวโน้มการแสดงออกทางพฤติกรรมของผู้อยู่อาศัย (ได้แก่ เจ้าของเรือนและคนในครอบครัว) ที่มีต่อเรือนโคราชในพื้นที่กรณีศึกษา โดยการประเมินค่า ซึ่งทัศนคติดังกล่าว สามารถเรียนรู้และตีความได้จากสิ่งที่บุคคลพูดออกมาทั้งอย่างไม่เป็นทางการและเป็นทางการ หรือจากพฤติกรรมของบุคคลเหล่านั้น (ผู้วิจัย)

เนื่องจากบทความนี้เป็นการศึกษาวิเคราะห์ทัศนคติของผู้อยู่อาศัยที่มีต่อเรือนโคราช ผู้วิจัยจึงนิยามความหมายของคำว่าทัศนคติ เพื่อนำไปกำหนดกรอบแนวคิดในการตั้งคำถาม การสร้างเครื่องมือ การเก็บข้อมูล การวิเคราะห์ และสรุปผลให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ โดยเน้นประเด็นเกี่ยวกับความเหมาะสมของเรือนโคราชทางการอยู่อาศัย สภาพแวดล้อม เศรษฐกิจและสังคม การมองเห็นคุณค่าและความสำคัญ รวมถึงค่านิยมในการสร้างที่อยู่อาศัยในปัจจุบัน เพื่อให้ทราบว่า ผู้อยู่อาศัยมีความคิดเห็น ว่า เรือนโคราชมีความเหมาะสมกับด้านต่างๆ ที่กล่าวมาหรือไม่อย่างไร ผู้อยู่อาศัยยังมองเห็นคุณค่าและความสำคัญของเรือนของตนหรือไม่ ผู้อยู่อาศัยมีค่านิยมเกี่ยวกับการสร้างบ้านอย่างไร และอะไรเป็นปัญหาในการอยู่อาศัยภายในเรือนโคราชในยุคปัจจุบัน เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์สรุปผลและนำเสนอออกมาให้เห็นสภาพความเป็นจริงของสังคมปัจจุบัน

การเก็บข้อมูล กลุ่มตัวอย่าง และพื้นที่ศึกษา

การศึกษาทัศนคติของผู้อยู่อาศัยที่มีต่อเรือนโคราชในครั้งนี้ได้เก็บข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งมีโครงสร้าง ซึ่งประเด็นคำถามที่ใช้สัมภาษณ์นี้สร้างจากกรอบแนวคิดที่ได้นิยามขึ้นในขั้นต้น พร้อมกับสังเกตการณ์และบันทึกภาพประกอบ โดยสัมภาษณ์ผู้อยู่อาศัยทั้งกลุ่มที่อยู่อาศัยในเรือนโคราชมาอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบันและผู้ที่เคยอยู่อาศัยในเรือนโคราชในอดีต รวมทั้งหมด 17 หลัง ซึ่งตั้งอยู่ในเขตพื้นที่บ้านนอกอก บ้านพระเพลิง และบ้านสระน้อย ตำบลนอกอก อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา (ภาพที่ 1) เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่ยังคงปรากฏเรือนโคราชในหลากหลายลักษณะ ดังนี้คือ (1) เรือนที่มีรูปแบบดั้งเดิมซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงเพียงเล็กน้อย (2) เรือนที่มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงจากเดิมค่อนข้างมาก ทั้งการเปลี่ยนรูปทรง วัสดุ รวมถึงองค์ประกอบต่างๆ และ (3) เรือนที่

ถูกรื้อถอนแล้วสร้างในรูปแบบใหม่ (ภาพที่ 2-5) ทั้งนี้ ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างจะถูกรวบรวม เรียบเรียง แล้วนำมาประเมินค่าเป็น 3 ระดับ คือ (1) ทัศนคติเชิงบวก (2) ทัศนคติเชิงบวกและเชิงลบ และ (3) ทัศนคติ เชิงลบ แล้ววิเคราะห์โดยการแจกแจงความถี่ คิดเป็นค่าร้อยละ สร้างแผนภูมิแสดงการเปรียบเทียบและความสัมพันธ์ จากนั้นจึงตีความและสรุปผล เกี่ยวกับทัศนคติของบุคคลเหล่านั้นที่มีต่อเรือนโคราชที่ตนอยู่อาศัย

ภาพที่ 1 ที่ตั้งชุมชนที่ทำการเก็บข้อมูล (ปรับปรุงจาก <https://th.wikipedia.org/wiki/อำเภอปทุมชัย>)

ภาพที่ 2 เรือนที่มีรูปแบบดั้งเดิม

ภาพที่ 3 เรือนที่มีการเปลี่ยนแปลงรูปทรงแต่ใช้วัสดุเดิมเป็นส่วนประกอบ

ภาพที่ 4 เรือนที่คงรูปทรงเดิม ซึ่งมีทั้งการใช้วัสดุเดิมและเปลี่ยนวัสดุใหม่

ภาพที่ 5 เรือนที่รื้อออกหมดแล้วสร้างในรูปแบบใหม่

ทัศนคติของผู้อยู่อาศัยที่มีต่อเรือนโคราช

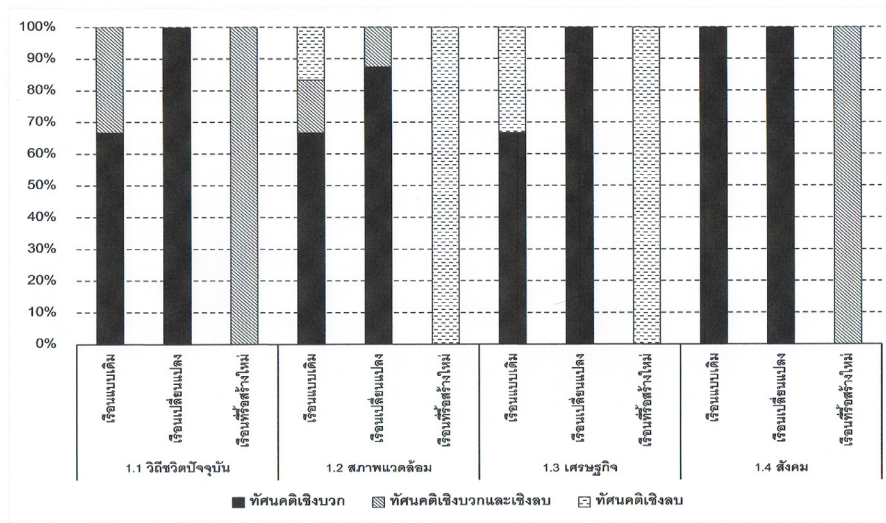
การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมในปัจจุบัน ส่งผลให้เรือนโคราชเกิดการสูญหายหรือการเปลี่ยนแปลงไปจากรูปแบบเดิม การสอบถามทัศนคติของผู้อยู่อาศัยเป็นอีกแนวทางหนึ่ง ที่จะช่วยให้ทราบคำตอบว่าเรือนโคราชยังมีความเหมาะสมต่อการอยู่อาศัยในปัจจุบันหรือไม่ มีปัญหาในการอยู่อาศัยหรือไม่ อะไรบ้าง คนที่อาศัยอยู่ในเรือนมองเห็นคุณค่าและความสำคัญมากน้อยเพียงใด และคนเหล่านั้นมีค่านิยมในการสร้างบ้านอย่างไร ซึ่งผลสรุปจากข้อมูลเหล่านั้นสามารถนำมาใช้สำหรับกำหนดแนวทางการอนุรักษ์และสืบสานเรือนโคราชต่อไปได้ ประเด็นที่ผู้เขียนหยิบยกนำมาวิเคราะห์ประกอบด้วย ความเหมาะสมของเรือนโคราชในการอยู่อาศัย (ตารางที่ 1) สภาพปัญหาการมองเห็นคุณค่าและความสำคัญ รวมถึงค่านิยมการสร้างบ้านในปัจจุบัน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ตารางที่ 1 ทัศนคติของผู้อยู่อาศัยที่มีต่อเรือนโคราชในด้านต่างๆ

ทัศนคติที่มีต่อเรือนโคราช: ความเหมาะสมด้านต่างๆ ¹	เรือนรูปแบบดั้งเดิม						เรือนที่มีการเปลี่ยนแปลงจากเดิม								รื้อเรือนเดิมแล้วสร้างแบบใหม่		
							เปลี่ยนรูปทรง-ใช้วัสดุเดิม				รูปทรงเดิม-เปลี่ยนวัสดุ						
เรือนหลังที่	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
1.1 วิถีชีวิตปัจจุบัน	+	+	±	+	+	±	+	+	+	+	+	+	+	+	±	±	±
1.2 สภาพแวดล้อม	+	+	±	+	+	-	+	+	±	+	+	+	+	+	-	-	-
1.3 เศรษฐกิจ	+	+	-	+	+	-	+	+	+	+	+	+	+	+	-	-	-
1.4 สังคม	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	±	±	±

+ ทัศนคติเชิงบวก ± ทั้งทัศนคติเชิงบวกและเชิงลบ - ทัศนคติเชิงลบ

¹ ความเหมาะสมแต่ละด้าน ได้แก่ 1.1 ด้านวิถีชีวิตปัจจุบัน หมายถึง ความสอดคล้องกับกิจกรรมการใช้ชีวิตประจำวัน การประกอบอาชีพ และเพียงพอต่อจำนวนสมาชิกในครอบครัว 1.2 ด้านสภาพแวดล้อม หมายถึง ความสบายในการอยู่อาศัย 1.3 ด้านเศรษฐกิจ หมายถึง ค่าใช้จ่ายในการซ่อมบำรุงดูแลรักษา 1.4 ด้านสังคม หมายถึง ความปลอดภัยจากการโจรกรรมและภัยธรรมชาติ

แผนภูมิที่ 1 แสดงทัศนคติของผู้อยู่อาศัยที่มีต่อเรือนโคราชในด้านต่างๆ (เปรียบเทียบเป็นร้อยละ)²

1. ความเหมาะสมของเรือนโคราชในการอยู่อาศัย เป็นการสอบถามความคิดเห็นของผู้อยู่อาศัยที่มีต่อเรือนโคราช เกี่ยวกับความเหมาะสมกับวิถีชีวิต สภาพแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคมในปัจจุบัน จากแผนภูมิที่ 1 แสดงให้เห็นว่า ผู้อยู่อาศัยส่วนใหญ่โดยเฉพาะผู้อยู่อาศัยในเรือนรูปแบบดั้งเดิมและเรือนที่มีการเปลี่ยนแปลงจากเดิมมีทัศนคติเชิงบวกต่อเรือนโคราชของตนทั้ง 4 ด้าน แต่ผู้อยู่อาศัยที่รื้อเรือนเดิมแล้วสร้างบ้านรูปแบบใหม่มีทัศนคติเชิงลบต่อเรือนโคราชของตนด้านความไม่เหมาะสมต่อสภาพแวดล้อมและเศรษฐกิจปัจจุบัน ทั้งนี้ สามารถอธิบายรายละเอียดในแต่ละด้านได้ดังนี้

1.1 เรือนโคราชกับความเหมาะสมกับวิถีชีวิตปัจจุบัน จากการสัมภาษณ์ผู้อยู่อาศัยพบว่า คนส่วนใหญ่ตั้งแต่ช่วงวัยกลางคนจนถึงวัยสูงอายุมีความคิดเห็นว่า เรือนโคราชที่ตนอาศัยอยู่นั้นมีความสอดคล้องและเหมาะสมต่อการดำเนินชีวิตของตนในปัจจุบัน โดยเฉพาะในกลุ่มผู้สูงอายุ ซึ่งเคยมีประสบการณ์ในการอยู่อาศัยเรือนแบบเดิมและยังคงอยู่อาศัยมาอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน แม้ว่าเรือนนั้นจะผ่านการปรับเปลี่ยนมาบ้างแล้วก็ตาม แต่กลุ่มคนเหล่านี้มีความรู้สึกคุ้นเคยกับเรือนลักษณะนี้มากเป็นพิเศษ สังเกตได้จากการใช้พื้นที่ได้ถูกเป็นที่นั่งเล่นในช่วงเวลากลางวัน เนื่องจากไม่สามารถขึ้นไปใช้งานบนเรือนได้อย่างสะดวกและปลอดภัย นอกจากนั้น พื้นที่ใต้ถุนยังเป็นส่วนที่อยู่สบายที่สุดในช่วงเวลานี้ การเปิดโล่งยังช่วยเปิดทัศนียภาพ สามารถมองผ่านออกไปนอกเรือน เห็นสภาพแวดล้อมรอบข้างและวิถีชีวิตโดยรอบ ทำให้รู้สึกผ่อนคลาย ไม่รู้สึกโดดเดี่ยว เพราะสามารถสร้างปฏิสัมพันธ์กับลูกหลานและเพื่อนบ้านได้ ก่อให้เกิดความรู้สึกอบอุ่นและปลอดภัย (ภาพที่ 6a) ในทางกลับกัน จะสังเกตเห็นได้ว่าผู้สูงอายุที่เคยอยู่อาศัยในเรือนโคราช ซึ่งถูกรื้อสร้างในรูปแบบใหม่ที่มีการก่อกำแพงขึ้นล่างปิดทึบรอบด้าน มักจะไม่อยู่ภายในบ้านหลังใหม่นั้นเพราะรู้สึกอึดอัด แต่จะออกมาอยู่ภายนอกบ้านบริเวณพื้นที่เปิดโล่งแทน (ภาพที่ 6b-6c) “ยายชอบแบบเก่ามากกว่า อยู่สบาย ไม่มีผนัง ตอนกลางวันก็ขึ้นไปทุ่งข้าว แล้วก็มานั่งเล่นใต้ถุนมันสบายกว่า มันเย็น

² แผนภูมินี้จัดทำขึ้นเพื่อแสดงผลการประเมินค่าข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ โดยการเปรียบเทียบให้เห็นความสัมพันธ์เพื่อให้เกิดความเข้าใจมากขึ้น ซึ่งอาจจะไม่ได้เน้นความแม่นยำทางสถิติ เนื่องจากทัศนคตินั้นไม่สามารถนำมาวิเคราะห์ แสดงผลในเชิงปริมาณและสถิติได้อย่างชัดเจน

ใครมาทางไหนก็เหลียวเห็นกันหมด..... บ้านหลังใหม่...ตอนกลางวันยายอยู่แถวนี้แหละ (บริเวณระเบียงครัวผนังเปิดโล่งมีหลังคาคลุม) ไม่เข้าไปข้างในหรอกมันร้อน... รื้อของเก่าก็เสียดายสิ มันกว้างกว่านี้มาก”³

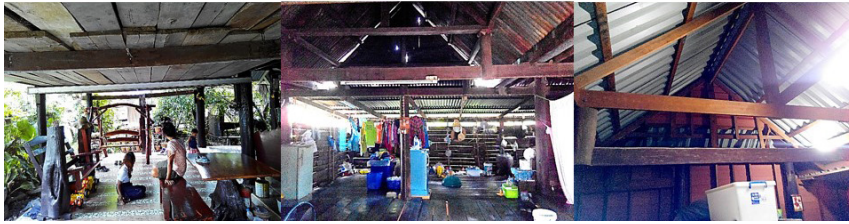
ภาพที่ 6a พฤติกรรมการใช้ใต้ถุนเป็นที่นั่งเล่นของผู้สูงอายุในช่วงกลางวัน
6b-6c การปรับพฤติกรรมของผู้สูงอายุที่อยู่บ้านรูปแบบใหม่

ส่วนกลุ่มวัยกลางคนซึ่งส่วนใหญ่เป็นเกษตรกร พ่อค้าแม่ค้า หรือมีอาชีพรับจ้างที่มักจะออกไปทำงานนอกบ้านเกือบทุกวัน ให้ความเห็นว่าช่วงเวลากลางวันมักจะไม่ค่อยได้อยู่บ้าน ส่วนใหญ่จะใช้ชีวิตในเรือนเฉพาะช่วงเย็นถึงช่วงค่ำบริเวณใต้ถุนหรือโถงชั้นบน แล้วเข้านอนในเรือนซึ่งขณะนั้นอากาศไม่ร้อนแล้ว นอกจากนั้นยังมีข้อสังเกตที่พบจากการสำรวจ คือ ผู้อยู่อาศัยส่วนใหญ่มักจะต่อเติมหรือปรับลดพื้นที่ใช้สอยเรือนเดิมเพื่อปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องและเหมาะสมกับการใช้ชีวิตปัจจุบัน เช่น การกั้นพื้นที่บางส่วนของใต้ถุนให้เป็นห้องนอนสำหรับผู้สูงอายุ การย้ายส่วนครัวที่อยู่บนเรือนเดิมมาอยู่ชั้นล่าง การสร้างห้องน้ำบริเวณชั้นล่างเพื่อให้สะดวกในการใช้งานและถูกสุขลักษณะ การต่อเติมเพิงหลังคาสำหรับนั่งเล่นและเป็นที่จอดรถ เป็นต้น

1.2 เรือนโคราชกับความเหมาะสมด้านสภาพแวดล้อม ปัจจุบันแม้ว่าสภาพแวดล้อมภายนอกเรือนจะเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ซึ่งมีความร่มรื่นของต้นไม้และธรรมชาติน้อยกว่าเมื่อก่อน แต่ผู้อยู่อาศัยส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่ารูปแบบเรือนโคราชยังมีความเหมาะสมต่อสภาพแวดล้อมในปัจจุบันอยู่ ตัวอย่างเช่น ใต้ถุนเรือนที่มีความโล่งและโปร่งให้ความรู้สึกสบายแก่ผู้อยู่อาศัยเหมาะสำหรับการใช้งานช่วงเวลากลางวัน บนเรือนที่มีลักษณะเป็นโถงโล่ง ซึ่งมีการกั้นส่วนนอนด้วยตู้เท่านั้นทำให้อากาศภายในเรือนถ่ายเทได้สะดวก ลมพัดผ่านได้ดี ประกอบกับการใช้ไม้เป็นวัสดุโครงสร้างและส่วนประกอบหลักของเรือน ซึ่งมีคุณสมบัติไม่สะสมความร้อน ทำให้อากาศภายในเรือนเย็นสบายในช่วงกลางคืน ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่มีการใช้งาน กอปรกับผู้อยู่อาศัยส่วนใหญ่มีความรู้สึกคุ้นเคยกับวัสดุชนิดนี้ จึงส่งผลต่อความสบายทางด้านจิตใจ (ภาพที่ 7) “ไม่ร้อน สบาย ข้างบนหนะสบาย สี่ทุ่มก็เย็นแล้ว เปิดหน้าต่างก็สบาย แต่หน้าหนาวหนะจะหนาว”⁴ แต่ผู้อยู่อาศัยเรือนรูปแบบดั้งเดิมบางหลังที่มีสภาพทรุดโทรม และผู้อยู่อาศัยที่รื้อเรือนเดิมแล้วสร้างใหม่ทั้งหมดมีทัศนคติเชิงลบต่อด้านนี้ เนื่องจากประสบปัญหาที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมโดยรอบ โดยเฉพาะปัญหาน้ำท่วมขังซ้ำซาก

³ สัมภาษณ์เจ้าของเรือนหลังที่ 15 (ชาวบ้านพระเพลิง อาชีพทำนา เรือนที่รื้อสร้างแบบใหม่ เคยอยู่อาศัยเรือนเดิม 75 ปี), วันที่ 4 พฤศจิกายน 2557

⁴ สัมภาษณ์เจ้าของเรือนหลังที่ 11 (ชาวบ้านพระเพลิง อาชีพทำนา เรือนรูปทรงเดิมเปลี่ยนวัสดุ อยู่อาศัยมาแล้ว 49 ปี), วันที่ 4 พฤศจิกายน 2557

ภาพที่ 7 ลักษณะการใช้งานบริเวณใต้ถุนเรือน โถงโล่งบนเรือน และการไม่ตีฝ้าเพดาน

1.3 เรือนโคราชกับความเหมาะสมด้านเศรษฐกิจ ผู้อยู่อาศัยบางคนเลือกที่จะคงรูปแบบเรือนเดิมไว้ให้มากที่สุด โดยมีการซ่อมแซมปรับเปลี่ยนส่วนที่ชำรุดเสียหายบ้างเล็กน้อย ปรับสภาพพื้นที่โดยรอบด้วยการถมดิน และบางกลุ่มเลือกที่จะปรับปรุงเปลี่ยนแปลง โดยยังคงรูปแบบเดิมไว้ เช่น การถมดิน ตัดบ้าน เทพื้นใต้ถุนเรือนด้วยปูนซีเมนต์ และเปลี่ยนวัสดุใหม่ เป็นต้น ซึ่งเป็นการดูแลรักษาซ่อมแซมในลักษณะที่แตกต่างกันไปตามงบประมาณที่มี เพื่อยืดอายุเรือนให้สามารถอยู่อาศัยได้อย่างสะดวกสบายและปลอดภัย อย่างน้อยก็ให้สามารถอยู่อาศัยได้ในชั่วอายุของตน ซึ่งผู้อยู่อาศัยเหล่านี้มองว่า การปรับปรุงเรือนในลักษณะนี้มีความเหมาะสมกับภาวะเศรษฐกิจปัจจุบัน เนื่องจากสามารถใช้วัสดุและโครงสร้างเดิมได้ จึงใช้งบประมาณน้อยกว่าการสร้างบ้านในรูปแบบใหม่ (ภาพที่ 8a-8b) “ชอบแบบนี้ เสาบ้านมันยังดีอยู่ เห็นเขาทำเสาปูนยังไม่ทันไรเลยมันแตก เสาไม้ถึงมันจะผุ แต่มันก็ยังอยู่...ไม่รื้อหรอก คิดว่าจะต่อระเบียงให้เหมือนเดิมใส่หลังคาเข้าไป”⁵ ในขณะที่ผู้อยู่อาศัยเรือนรูปแบบดั้งเดิมบางหลังที่มีสภาพทรุดโทรม และผู้อยู่อาศัยที่รื้อเรือนเดิมแล้วสร้างใหม่ทั้งหมดเห็นปัญหาการเสื่อมสภาพของไม้ การทำลายของปลวก จึงเกิดความรู้สึกเบื่อหน่ายที่จะดูแลรักษา และมองว่าการซ่อมแซมปรับปรุงเรือนเดิมจะสิ้นเปลืองงบประมาณมากกว่าและไม่สามารถแก้ปัญหาความทรุดโทรมเสื่อมสภาพได้ทั้งหมด (ภาพที่ 8c) จึงมีความคิดที่จะรื้อเรือนเดิม แล้วเลือกไม้เก่าที่ยังคงสภาพดี มาสร้างบ้านใหม่ที่มีลักษณะใกล้เคียงรูปแบบเดิม ซึ่งเป็นเรือนใต้ถุนสูงขนาดไม่ใหญ่มากนัก (เรือนเสาเก้าน้ำ) “อยากติดบ้านแฉะๆ (จริงๆ) แต่มองดูแล้วติดไม้ได้รื้อออก ไม่คุ้มค่า เครื่องบางตัวก็ผุ รื้อดีกว่า เลือกไม้ดี มาสร้างใหม่ อันไหนไม่ดีก็ซื้อไม้เสริม”⁶

ภาพที่ 8a-8b การปรับปรุงโดยคงรูปแบบเดิมของเรือนโคราชไว้ 8c สภาพความทรุดโทรมของเรือนโคราช

1.4 เรือนโคราชกับความเหมาะสมด้านสังคม ข้อสังเกตอีกประการหนึ่งคือ ผู้อยู่อาศัยเกือบทั้งหมดมองว่า เรือนโคราชยังมีความเหมาะสมต่อสภาพสังคมของชุมชนกรณีศึกษา ซึ่งยังคงความเป็นชุมชนชนบทและสังคม

⁵ สัมภาษณ์เจ้าของเรือนหลังที่ 11 (ชาวบ้านพระเพลิง อาชีพทำนา เรือน: รูปทรงเดิม-เปลี่ยนวัสดุ อยู่อาศัยมาแล้ว 49 ปี), วันที่ 4 พฤศจิกายน 2557

⁶ สัมภาษณ์เจ้าของเรือนหลังที่ 3 (ผู้ใหญ่บ้านพระเพลิง อาชีพทำนา เรือนรูปแบบดั้งเดิมสภาพทรุดโทรม เคยอยู่อาศัยเรือนเดิม 38 ปี), วันที่ 22 ตุลาคม 2557

ระบบเครือญาติอยู่ ดังจะเห็นได้จาก การใช้พื้นที่ใต้ถุนเรือนเป็นพื้นที่พบปะสังสรรค์ระหว่างสมาชิกในครอบครัวและเพื่อนบ้าน และใช้รับรองแขกในการจัดงานสำคัญ (ภาพที่ 9a-9b) นอกจากนี้ การไม่กั้นรั้ว หรือการกั้นรั้วเตี้ย ยังแสดงให้เห็นว่า คนในชุมชนยังมีความสัมพันธ์กันอยู่ มีความไว้วางใจซึ่งกันและกัน ช่วยกันดูแลความสงบเรียบร้อย และความปลอดภัย โดยอาศัยการมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน การมีสำนึกร่วมของการอยู่เป็นกลุ่มเหล่าภายในพื้นที่วัฒนธรรมเดียวกัน สะท้อนให้เห็นถึงการมีความสัมพันธ์ทางสังคมแบบเห็นหน้าค่าตา (Face-to-face Relationship) (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2551; 10) แม้ว่าสภาพสังคมในปัจจุบันจะเปลี่ยนแปลงไปบ้างตามลักษณะสังคมเมือง

อีกประเด็นหนึ่งที่น่าสนใจ ซึ่งเป็นประเด็นเกี่ยวกับความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ยังมีกลุ่มคนจำนวนหนึ่งเลือกที่จะอยู่กึ่งบมรดกทางสถาปัตยกรรมที่ได้รับมาจากบรรพบุรุษอย่างเต็มใจ ถึงแม้ว่าจะต้องดูแลเรื่องความปลอดภัยเป็นพิเศษ และดูเหมือนจะขัดแย้งกับการใช้ชีวิตที่จะต้องพึ่งพิงเทคโนโลยีในปัจจุบัน ยกตัวอย่างเช่น เจ้าของเรือนหลังที่ 10 ซึ่งสามารถอยู่อาศัยในเรือนฝาปรีอ ที่ถูกดัดแปลงจากรูปแบบดั้งเดิมได้อย่างสะดวกสบายตามวิถีชีวิตปัจจุบัน แม้ภายนอกจะห่อหุ้มด้วยฝาปรีอเก่าแก่อายุเกือบร้อยปี แต่ภายในยังคงใช้เครื่องใช้ไฟฟ้าได้เหมือนคนทั่วไป โดยไม่กักรับกับปัญหาอัคคีภัยที่จะเกิดขึ้น (ภาพที่ 9c) ซึ่งเจ้าของเรือนหลังที่ 10 ให้ความเห็นว่า “เรื่องไฟเราก็ระวังเอา เวลาไม่อยู่บ้านก็สับคัทเอาที่ลง”⁷ ถึงแม้ว่าปัจจุบันจะมีวัสดุทางเลือกมากมาย แต่เจ้าของเรือนหลังนี้ ยังคงเลือกที่จะนำฝาปรีอมากรุผนังด้วยความเต็มใจและอยู่อย่างภาคภูมิใจ

ภาพที่ 9a-9b ลักษณะการใช้งานใต้ถุนเรือน 9c ลักษณะการอยู่อาศัยภายในเรือนฝาปรีอ

2. สภาพปัญหาของเรือนโคราชในปัจจุบัน ถึงแม้ว่าผู้อยู่อาศัยส่วนใหญ่จะมีความคิดเห็นว่าเรือนโคราชของตนมีความเหมาะสมต่อการอยู่อาศัย แต่ก็มีคนได้สะท้อนปัญหาที่เกิดขึ้นออกมาหลายประเด็น ปัญหาที่พบส่วนใหญ่ ได้แก่ การเสื่อมสภาพของไม้ การทำลายของปลวก ซึ่งปัจจุบันหาไม้ที่มีคุณภาพดีมาทดแทนได้ยากและมีราคาแพง บางคนจึงต้องหันไปประยุกต์ใช้ไม้สังเคราะห์แทน ปัญหาการรั่วซึมของหลังคา โดยเฉพาะบริเวณรอยต่อระหว่างจั่ว ซึ่งบางคนแก้ปัญหาโดยการอุดรอยรั่ว การนำถ้ำน้ำมารองบริเวณที่รั่วซึม หรือเปลี่ยนวัสดุหลังคาใหม่ และปัญหาน้ำท่วมขัง เนื่องจากระดับพื้นดินต่ำกว่าโดยรอบ อันเป็นเหตุมาจากการสร้างถนน การถมที่เพื่อสร้างบ้านใหม่ของเพื่อนบ้าน ซึ่งคนที่มั่งบประมาณน้อยจะแก้ปัญหาโดยการถมดินเพียงอย่างเดียว สำหรับคนที่มั่งบประมาณมากจะถมดินแล้วติดบ้านพร้อมเทพื้นด้วยปูนซีเมนต์ (ภาพที่ 10)

ทั้งนี้ ผู้อยู่อาศัยมองปัญหาเหล่านี้ในระดับที่แตกต่างกันออกไป บางกลุ่มมองว่าเป็นเรื่องเล็กน้อย ซึ่งสามารถยอมรับและเต็มใจที่จะอยู่อาศัยในสภาพนั้นได้ จึงปรับปรุงซ่อมแซมเพื่อแก้ปัญหา แต่บางกลุ่มมองว่าเป็นปัญหาใหญ่ และยอมรับสภาพปัญหานั้นไม่ได้ จึงรื้อเรือนหลังเดิมออกแล้วสร้างใหม่ โดยคิดว่าเป็นการแก้ปัญหาได้ทั้งหมด นอกจากนั้นฐานะทางการเงินเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของเรือนโคราช จากการสังเกตพบว่า ผู้ที่มีฐานะดีจะมีงบประมาณในการปรับปรุงซ่อมแซมได้มากกว่า ซึ่งส่งผลกระทบต่อเปลี่ยนแปลงรูปลักษณ์ของเรือนโคราชโดยตรง

⁷ สัมภาษณ์เจ้าของเรือนหลังที่ 10 (ชาวบ้านสระน้อย อาชีพค้าขาย เรือนเปลี่ยนรูปทรง-ใช้วัสดุเดิม อยู่อาศัยมาแล้ว 30 ปี), วันที่ 22 ตุลาคม 2557

ภาพที่ 10 สภาพปัญหาของเรือนโคราช

3. การมองเห็นคุณค่าของเรือนโคราช ผู้อยู่อาศัยส่วนใหญ่มองเห็นคุณค่าและความสำคัญของเรือนโคราช ที่ตนอยู่อาศัยในลักษณะที่แตกต่างกันออกไป ทั้งในลักษณะความรู้สึกผูกพัน ความรู้สึกหวงแหน และการมีจิตสำนึก ในการสืบสาน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

3.1 ความรู้สึกผูกพัน เนื่องจากผู้อยู่อาศัยส่วนใหญ่ได้รับเรือนโคราชเป็นมรดกตกทอดมาจากพ่อแม่ หรือปู่ย่าตายาย และอยู่อาศัยในเรือนมาอย่างต่อเนื่องยาวนานในช่วงระยะเวลาหนึ่ง บางคนอยู่อาศัยมาตั้งแต่เกิดจน แต่งงานมีครอบครัว หรือบางคนเข้ามาอยู่ในฐานะลูกเขยหรือลูกสะใภ้ เป็นต้น จึงส่งผลให้บุคคลเหล่านั้นรู้สึกคุ้นเคย จนพัฒนากลายเป็นความรู้สึกผูกพัน เมื่อได้กรรมสิทธิ์เป็นเจ้าของเรือนก็ได้ปรับปรุงซ่อมแซม ต่อเติมเพิ่มลด โดยยังคง รักษาสภาพและรูปแบบเดิมไว้ ตามความชื่นชอบและทุนทรัพย์ที่มีอยู่ ยกตัวอย่างเช่น กรณีเรือนหลังที่ 7 ที่ยังคงรักษา รูปทรงและฝาโบราณของเรือนโคราชเดิมไว้ค่อนข้างสมบูรณ์ ซึ่งเป็นเหตุมาจากการที่ลูกชายของเจ้าของเรือนรู้สึก ชื่นชอบฝาโบราณนั้นมาก เมื่อปรับปรุงบ้านก็ยังคงรักษาผืนนี้ไว้ (ภาพที่ 11a) “ลูกชายเขาชอบทรงนี้ ไม่อยากเปลี่ยนหรอก... ตกแต่งเอง อะไรเอง”⁸ และอีกตัวอย่างหนึ่ง คือ เจ้าของเรือนหลังที่ 11 ซึ่งแม้ว่าจะปรับปรุงเพิ่มพื้นที่ใช้สอยภายใน เรือนให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตในปัจจุบัน ปรับเปลี่ยนวัสดุผนังและหลังคาให้แข็งแรงทนทาน แต่ก็ยังคงรูปแบบเรือนโคราช ดั้งเดิมไว้เกือบทั้งหมด (ภาพที่ 11b-11c) โดยให้ความเห็นว่า “ชอบแบบเรือนโคราชมาก เลยไม่รู้ แต่ปรับปรุงให้คง รูปแบบเดิมไว้ หากมีเงินจะต่อระเบียบสำหรับนั่งบริเวณหน้าบ้านโดยใช้ไม้ที่เก็บไว้มาสราง”⁹

สิ่งเหล่านี้เป็นตัวอย่างที่แสดงถึงการมองเห็นคุณค่าของเรือนโคราช ซึ่งเป็นผลมาจากความรู้สึกผูกพัน ที่ได้รับการสั่งสมมาแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

ภาพที่ 11a การนำฝาโบราณมาประกอบเป็นฝาเรือน

11b-11c ลักษณะการปรับปรุงเรือนหลังที่ 11 โดยใช้วัสดุใหม่เป็นส่วนประกอบของผนังและหลังคา รวมถึงการปรับปรุงพื้นที่ใช้สอยบริเวณใต้ถุน

⁸ สัมภาษณ์เจ้าของเรือนหลังที่ 7 (ชาวบ้านพระเพลิง อาชีพทำนา เรือนเปลี่ยนรูปทรง-ใช้วัสดุเดิม อยู่อาศัยมาแล้ว 80 ปี), วันที่ 4 พฤศจิกายน 2557

⁹ สัมภาษณ์เจ้าของเรือนหลังที่ 11 (ชาวบ้านพระเพลิง อาชีพทำนา เรือนรูปทรงเดิม-เปลี่ยนวัสดุ อยู่อาศัยมาแล้ว 49 ปี), วันที่ 4 พฤศจิกายน 2557

3.2 ความรู้สึกหวงแหน ผู้อยู่อาศัยบางกลุ่มมีความรู้สึกหวงแหนมรดกทางสถาปัตยกรรมที่ได้รับจากบรรพบุรุษเป็นอย่างมาก ดังจะเห็นได้จาก การไม่ขายเรือน ฝาหรือประตูหน้าต่างโบราณให้กับพ่อค้านายทุนและบริษัทที่มาติดต่อ¹⁰ ถึงแม้ผู้ซื้อจะเสนอราคาที่สูงมาก แต่ผู้อยู่อาศัยกลุ่มนั้นยังคงยืนหยัดที่จะเก็บรักษามรดกอันล้ำค่าไว้ เพราะสิ่งเหล่านี้มีคุณค่าทางด้านจิตใจมากกว่าเงินตรา ยกตัวอย่างเช่น เจ้าของเรือนหลังที่ 1 ไม่ขายเรือนของตนให้กับบริษัทแห่งหนึ่ง ถึงแม้ว่าบริษัทนั้นจะเสนอราคาประมาณ 500,000 บาท ซึ่งเพียงพอต่อการสร้างบ้านหลังใหม่ แต่เจ้าของเรือนหลังที่ 1 ยืนยันที่จะไม่ขายและจะเก็บไว้ให้ลูกหลาน (ภาพที่ 12a) “ไม่ขายหรอก...เอาไว้ให้ลูกหลาน ไม่ขายหรอก...ของเก่าของปู่ย่าตายาย...ไม่รู้หรอก เอาไว้อย่างนี้แหละ”¹¹

อีกตัวอย่างหนึ่งที่แสดงถึงความรู้สึกหวงแหนอย่างเห็นได้ชัดคือ เมื่อถูกเจ้าของเรือนหลังที่ 9 ปฏิเสธการให้สัมภาษณ์และมีสีหน้าไม่พอใจ ซึ่งก่อนหน้านี้เคยเข้ามาสัมภาษณ์และสำรวจเรือนหลังนี้แล้วครั้งหนึ่ง ซึ่งเจ้าของเรือนและลูกสาวต่างก็ยินดีให้ข้อมูล และพาชมสภาพบนเรือน พร้อมสาธิตการเปิดปิดประตูหน้าต่างโบราณ (ภาพที่ 12b) เมื่อสอบถามลูกสาวของเจ้าของเรือน จึงทราบสาเหตุที่แท้จริงว่ามีบริษัทแห่งหนึ่งมาขอซื้อฝาโบราณ แต่เจ้าของเรือนไม่ขาย นับแต่นั้นมา เจ้าของเรือนหลังนี้จึงเฝ้าระวังคนแปลกหน้าเสมอ เพราะคิดว่าจะมารับซื้อฝาเรือนของตน “ที่ทำงานอยู่บริษัทแห่งหนึ่ง... เขาจะมาขอซื้อฝาเรือน ให้ราคาสูง แต่แม่กับพี่ไม่ขาย ที่มาเนี่ยแม่แก่เข้าใจว่าจะมาซื้อฝาเรือนและสั่งว่าถ้าจะมาขอข้อมูลต้องผ่านทางผู้ใหญ่บ้าน”¹² จากเหตุการณ์ครั้งนี้แสดงให้เห็นว่า ฝาเรือนและประตูหน้าต่างโบราณ มีคุณค่าทางจิตใจสำหรับเจ้าของเรือนหลังที่ 9 และคนในครอบครัวอย่างมาก จึงแสดงออกมาถึงความหวงแหนอย่างชัดเจน แม้ความเป็นอยู่จะยากลำบากเพียงใด แต่ทั้งสองยังคงยืนหยัดที่จะรักษาฝาโบราณที่เป็นมรดกตกทอดจาก บรรพบุรุษไว้ “ยังไงพี่ก็ไม่ขายฝาเรือน!!! จะคงไว้ ถ้ามีเงินจะสร้างเรือนใหม่แบบเดิม แล้วจะยกฝาเดิมไปประกอบ”¹³

ลักษณะเดียวกันกับเจ้าของเรือนหลังที่ 10 ผู้อยู่อาศัยเรือนฝาปรีอ ซึ่งเคยมีพ่อค้ามาขอซื้อฝาปรีอแต่ตนปฏิเสธ และตั้งใจไว้ว่าจะเก็บรักษาไว้ และถ้ามีโอกาสจะซ่อมแซมให้คงรูปแบบเดิม (ภาพที่ 12c) “มีคนรับซื้อของเก่ามาขอซื้อนะ ให้ราคาดี แต่ไม่ขาย ยังไงก็ไม่ขาย!!!!.....ผมคิดอยู่ว่าจะไปอัดใหม่ ที่ว่าอยากไปอัดเพราะว่าโครงไม้กับไม้ไผ่ขนาดเจอแดดเจอฝนก็ยังไม่ผุ เมื่อก่อนเขาจะเผาและลนไฟ แทบจะไม่มีตะปูยึด มันมีไม้กั้นหลังหรือที่เป็นอย่างนี้ อาจจะไม่มีแล้วมั้ง....จะไปหาเกี้ยวปรีอตามทุ่งนาเลาะคลองน้ำ”¹⁴ สิ่งเหล่านี้เป็นตัวอย่างที่แสดงถึงการมองเห็นคุณค่าของเรือนโคราชซึ่งเป็นผลมาจากความรู้สึกหวงแหนมรดกของบรรพบุรุษอย่างแท้จริง

¹⁰ ผู้ที่มารับซื้อเรือนโคราชมีหลายลักษณะ บางรายซื้อยกเรือนเพื่อนำไม้เก่าไปขายหรือไปตัดแปลงเป็นศาลาเพื่อจำหน่าย บางรายซื้อเฉพาะฝาประตูหน้าต่างโบราณไปตกแต่งรีสอร์ท หรือ นำไปตั้งแสดงในสถานที่ท่องเที่ยวที่จัดแสดงสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น

¹¹ สัมภาษณ์เจ้าของเรือนหลังที่ 1 (ชาวบ้านนอกอก อาชีพทำนา เรือนรูปแบบดั้งเดิมสภาพปานกลาง อยู่อาศัยมาแล้ว 60 ปี), วันที่ 4 พฤศจิกายน 2557

¹² สัมภาษณ์ลูกสาวเจ้าของเรือนหลังที่ 9 (ชาวบ้านพระเพลิง อาชีพรับจ้าง เรือนเปลี่ยนรูปทรง-ใช้วัสดุเดิม อยู่อาศัยมาแล้ว 45 ปี), วันที่ 22 ตุลาคม 2557

¹³ สัมภาษณ์ลูกสาวเจ้าของเรือนหลังที่ 9 (ชาวบ้านพระเพลิง อาชีพรับจ้าง เรือนเปลี่ยนรูปทรง-ใช้วัสดุเดิม อยู่อาศัยมาแล้ว 45 ปี), วันที่ 22 ตุลาคม 2557

¹⁴ สัมภาษณ์เจ้าของเรือนหลังที่ 10 (ชาวบ้านสระน้อย อาชีพค้าขาย เรือนเปลี่ยนรูปทรง-ใช้วัสดุเดิม อยู่อาศัยมาแล้ว 30 ปี), วันที่ 22 ตุลาคม 2557

ภาพที่ 12a เรือนหลังที่ 1 12b ฝาเรือนหลังที่ 9 12c ฝาปรือของเรือนหลังที่ 10

3.3 การมีจิตสำนึกในการสืบสาน ผู้อยู่อาศัยบางคนมองเห็นคุณค่าของเรือนโคราชโดย มีแนวความคิด ที่จะเก็บรักษาและสืบสานรูปแบบเรือนโคราชให้คงอยู่ แสดงถึงการมองเห็นคุณค่า ซึ่งสามารถพัฒนาสู่การอนุรักษ์เรือนโคราชต่อไปได้ “จริงๆ แล้วอย่าไปขายเลย ของมันมีคุณค่า รักษาไว้อย่างนี้แหละ ผมก็ชอบแต่ (นะ) บ้านโบราณ... ถ้าถามว่ามีคุณค่าไหม มันมีในตัวนะ ของแบบนี้ ถ้าถามว่ามันมากไหม ก็พูดบอกไม่ได้ มันอยู่ที่คนว่ารักไหม ถ้ารักก็ไม่ต้องขาย ...อันนี้มันพูดยากนะ ถ้าคนรุ่นหลังเขาไม่เห็นคุณค่าก็จบ มันอยู่ที่วิสัยทัศน์ของคน ถ้ามีวิสัยทัศน์กว้างไกลก็รักษาไว้แหละ”¹⁵

ในขณะที่กลุ่มผู้อยู่อาศัยที่รื้อเรือนโคราชของตนเพื่อสร้างบ้านในรูปแบบสมัยใหม่ ส่วนใหญ่ยังคงมองเห็นคุณค่าของเรือนโคราชอยู่ และรู้สึกเสียดายที่ได้รื้อไป “แต่ก่อนตอนอยู่เรือนเดิมก็ชอบบ้านแบบสมัยใหม่ ตอนนี้รู้สึกเสียดายเรือนหลังเก่า หันมาชอบแบบเก่ามากกว่า”¹⁶

4. ค่านิยมการสร้างบ้านในปัจจุบัน เมื่อสอบถามผู้อยู่อาศัยเกี่ยวกับทัศนคติทางด้านค่านิยมการสร้างบ้านในปัจจุบัน พบว่า กลุ่มผู้สูงอายุและกลุ่มคนรุ่นใหม่ที่เป็นลูกหลานมีค่านิยมในการสร้างบ้านแตกต่างกัน ทั้งนี้ กลุ่มผู้สูงอายุส่วนใหญ่ที่มีประสบการณ์การอยู่อาศัยในเรือนโคราชมาอย่างยาวนานกว่า และมีวิถีชีวิตแบบสังคมเกษตรกรรม จึงมีความรู้สึกคุ้นเคยกับพฤติกรรมอยู่อาศัย รูปแบบและพื้นที่ใช้สอยในลักษณะเดิม รวมถึงการใช้ไม้เป็นวัสดุหลักของเรือน คนกลุ่มนี้จึงมีความเห็นว่าตนมีความชื่นชอบบ้านที่มีรูปแบบเรือนโคราชมากกว่า และมีความคาดหวังว่าหากสร้างใหม่จะสร้างเป็นเรือนเสาเก้านัยกใต้ถุนสูง ชั้นบนเป็นโถงโล่ง มีส่วนระเบียงนั่งเล่น และใช้ไม้เป็นวัสดุก่อสร้าง ซึ่งอาจจะไม่แข็งแรงเท่าที่เข้ามาใช้ทดแทนบ้าง

ส่วนคนรุ่นใหม่แม้จะมีประสบการณ์ในการอยู่อาศัยในเรือนโคราชมาบ้าง แต่ด้วยคนกลุ่มนี้เติบโตขึ้นในสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมที่ได้รับอิทธิพลมาจากสังคมอุตสาหกรรมและถูกครอบงำให้เป็นปัจเจกบุคคลด้วยกระแสโลกาภิวัตน์ (ศรีศักร, 2551: 22) ซึ่งดำเนินชีวิตด้วยการพึ่งพาเทคโนโลยีและสิ่งอำนวยความสะดวกเกือบทั้งหมด มีการตั้งมาตรฐานในการอยู่อาศัยที่สูงขึ้น มีเวลาน้อยลง จึงเน้นความคงทนแข็งแรงดูแลรักษาง่าย อีกทั้งยังมีความต้องการความเป็นส่วนตัวมากขึ้น กอปรกับการรับเอาค่านิยมสมัยใหม่ซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากต่างชาติ จึงส่งผลให้คนกลุ่มนี้มีค่านิยมในการสร้างบ้านในรูปแบบสมัยใหม่ โดยเน้นพื้นที่ใช้สอยมากๆ เน้นความปลอดภัยและความเป็นส่วนตัวสูง โดยก่อผนังที่รอบด้าน

¹⁵ สัมภาษณ์หลานชายเจ้าของเรือนหลังที่ 1 (ชาวบ้านนอก อาชีพทำนา เรือนรูปแบบดั้งเดิมสภาพปานกลาง), วันที่ 4 พฤศจิกายน 2557

¹⁶ สัมภาษณ์เจ้าของเรือนหลังที่ 17 (ชาวบ้านพระเพลิง อาชีพทำนา เรือนที่รื้อสร้างแบบใหม่ เคยอยู่อาศัยเรือนเดิม 57 ปี), วันที่ 22 ตุลาคม 2557

เมื่อเรือนโคราชเริ่มมีสภาพทรุดโทรมลงจนมาถึงจุดเปลี่ยนที่เจ้าของเรือนอย่างคนรุ่นใหม่จะต้องเลือกแนวทางในการซ่อมแซมปรับปรุง หรือพัฒนาให้เหมาะสมกับวิถีชีวิตยุคปัจจุบัน ถ้าบุคคลนั้นมีค่านิยมสร้างบ้านในรูปแบบใหม่และมองว่าสภาพการทรุดโทรมของเรือนเป็นปัญหาใหญ่ ไม่เห็นคุณค่า ก็มีโอกาสที่จะรื้อถอนเรือนนั้นทิ้งได้ แต่ถ้าเจ้าของเรือนมีความรักความผูกพัน ห่วงแหน หรือมีจิตสำนึกที่จะสืบสาน เรือนโคราชก็就会被สืบทอดส่งต่อไปยังรุ่นต่อไปได้ ดังนั้น ค่านิยมของคนรุ่นใหม่จึงเปรียบเสมือนสิ่งที่ชะชะตาการอยู่รอดของเรือนโคราชว่าจะสามารถดำรงอยู่ต่อไปได้หรือไม่

จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้สูงอายุที่รื้อเรือนหลังเดิมมาสร้างบ้านรูปแบบใหม่ ทำให้มองเห็นปรากฏการณ์ความขัดแย้งทางด้านความคิดและค่านิยมระหว่างผู้สูงอายุและลูกหลานเกี่ยวกับการสร้างบ้านอย่างเห็นได้ชัด ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ต้องการสร้างบ้านในรูปแบบเดิม แต่ลูกหลานต้องการสร้างในรูปแบบใหม่ สุดท้ายก็ลงเอยด้วยการสร้างบ้านในรูปแบบใหม่ เนื่องจากกลุ่มลูกหลานเป็นผู้จัดการทางด้านการก่อสร้างและทางการเงิน จึงทำให้ผู้สูงอายุจำเป็นต้องปรับตัวทางด้านพฤติกรรมกาอยู่อาศัยในบ้านหลังใหม่นั้น “บ้านแบบนี้สู้แบบโบราณไม่ได้หรอก ใครเห็นก็ว่าไม่น่ารื้อ แต่ลูกจะรื้อไม่รู้จะทำอย่างไร ตอนแรกใจผมจะคงเสาพื้นไว้ทั้งหมด ให้นมันอยู่อย่างเก่า จะยกหลังคาใหม่ แต่ลูกชายบอกจะรื้อทำใหม่ เขาวามันเก่ามันรื้อ เขาไม่ชอบอยู่อย่างนี้ ชัดลูกไม่ได้ ความจริงเสียตาย มันเป็นบ้านเก่าบ้านแก่สภาพมันยังคงที่อยู่”¹⁷

“บ้านแบบเดิมมันอยู่สบาย ข้างล่างมันอยู่อาศัยได้ เย็นสบายไม่มีร้อน ถึงเวลาก็นอน แต่ว่าอย่าไปก่อก๊อบเหมือนบ้านทุกวันนี้ละ ผมไม่ชอบก่อก๊อบขึ้นล่าง ถ้าก่อก๊อบแล้วข้างบนไม่ค่อยมีใครขึ้นนอน อย่างนี้แหละอยู่สบายกว่าบ้านชั้นเดียวสมัยนี้ ก่อนที่จะยกบ้านหลังที่อยู่ปัจจุบันนี้ เคยบอกลูกชายว่า...พ่อยากได้บ้านใต้ถุนโล่งเทปูน เรือนไม้ใหญ่หรือเสาเก้านั่น แต่ลูกบอกว่า...พ่อเอาบ้านชั้นเดียวเถอะแต่สร้างใหญ่ๆ เอา เลยสร้างแบบใหม่ตามใจลูกชายจริงๆ แล้วอยากได้บ้านสองชั้นใต้ถุนโล่ง ทรงจั่วชั้นเหมือนเดิม ข้างล่างจะไม่ก่อก”¹⁸

ปัจจัยที่ส่งผลต่อทัศนคติของผู้อยู่อาศัยเกี่ยวกับการมองเห็นคุณค่าของเรือนโคราชและค่านิยมการสร้างบ้านในปัจจุบัน

จากการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ในประเด็นเกี่ยวกับความเหมาะสมของเรือนโคราชในการอยู่อาศัย สภาพปัญหา การมองเห็นคุณค่า และค่านิยมการสร้างบ้านในปัจจุบัน โดยนำมาวิเคราะห์ประกอบกับข้อสังเกตที่ได้ สามารถสรุปปัจจัยที่ส่งผลต่อทัศนคติของผู้อยู่อาศัยเกี่ยวกับการมองเห็นคุณค่าของเรือนโคราชและค่านิยมการสร้างบ้านในปัจจุบัน ได้ดังนี้

1. **ความภาคภูมิใจในการสืบเชื้อสายจากบรรพบุรุษ** ส่งผลต่อทัศนคติของผู้อยู่อาศัยโดยตรง ยกตัวอย่างเช่น เจ้าของเรือนหลังที่ 12 มีต้นตระกูลเป็นขุนนางและข้าราชการชั้นสูงในจังหวัดนครราชสีมา ซึ่งครอบครัวของตนมีฐานะและมีหน้ามีตาในสังคม มีสมบัติเก่าแก่ของตระกูลจำนวนมาก กอปรกับเคยได้อยู่อาศัย ภายเรือนโคราชหลังเดิม ทำให้เจ้าของเรือนหลังนี้และลูกชายมีความชื่นชอบการอนุรักษ์ของเก่า ส่งผลต่อค่านิยมในการปรับปรุงบ้านให้คงลักษณะใกล้เคียงกับเรือนเดิมมากที่สุด

¹⁷ สัมภาษณ์เจ้าของเรือนหลังที่ 16 (ชาวบ้านพระเพลิง อาชีพทำนา เรือนที่รื้อสร้างแบบใหม่ เคยอยู่อาศัยเรือนเดิม 59 ปี), วันที่ 4 พฤศจิกายน 2557

¹⁸ สัมภาษณ์เจ้าของเรือนหลังที่ 3 (ผู้ใหญ่บ้านพระเพลิง อาชีพทำนา เรือนรูปแบบดั้งเดิมสภาพทรุดโทรม เคยอยู่อาศัยเรือนเดิม 38 ปี), วันที่ 22 ตุลาคม 2557

2. **การรับค่านิยมจากภายนอก** ค่านิยมเป็นปัจจัยสำคัญในการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ซึ่งผู้ที่มีประสบการณ์การอยู่อาศัยในเรือนหลังเดียวกัน แต่มีค่านิยมต่างกันส่งผลต่อการสร้างรูปแบบบ้านพักอาศัยที่แตกต่างกัน จากกรณีศึกษาจะเห็นได้ชัดเจนว่า เจ้าของเรือนหลังที่ 12 มีจิตอนุรักษ์นิยมจึงเลือกที่จะสร้างบ้านในลักษณะใกล้เคียงกับเรือนหลังเดิมที่ตนเคยอยู่อาศัย แต่น้องสาวซึ่งมีค่านิยมตามกระแสของคนในสังคมปัจจุบัน เลือกที่จะสร้างบ้านรูปแบบใหม่ในบริเวณใกล้เคียงกัน (ภาพที่ 13)

ภาพที่ 13a บ้านของน้องสาวเจ้าของเรือนหลังที่ 12 13b เรือนหลังที่ 12

3. **คำสั่งเสียจากบรรพบุรุษ** คำสั่งเสียของพ่อแม่ปู่ย่าตายายที่ให้ไว้ก่อนสิ้นใจ หรือ คำมั่นสัญญาที่ลูกหลานเคยให้ไว้ มีผลต่อทัศนคติเกี่ยวกับการมองเห็นคุณค่าของเรือนโคราชโดยตรง ยกตัวอย่างเช่น เจ้าของเรือนหลังที่ 2 ซึ่งยังคงรักษาเรือนที่ตนได้รับมรดกตกทอดจากพ่อแม่ยายไว้เพราะคำมั่นสัญญา ซึ่งสิ่งนี้มีผลต่อการดำรงอยู่ของเรือนโคราชต่อไป “ผมมีอาชีพทำไร่ ทำนา รายได้พอเลี้ยงครอบครัว พ่อสั่งไว้ไม่ให้รื้อทิ้ง เลยว่าจะติดขึ้น คงรูปเดิมไว้ แต่ไม่ได้ทำเพราะไม่มีเงิน”¹⁹

4. **การให้ความสนใจจากนักวิชาการ** การศึกษาวิจัย การเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น รวมถึงการศึกษาดูงาน ส่งผลให้เจ้าของเรือนมองเห็นคุณค่าเรือนของตนมากขึ้น ซึ่งเป็นกลยุทธ์หนึ่งในการอนุรักษ์และสืบสานเรือนโคราชให้คงอยู่ “มีแต่คนมาถามว่าได้แปลนมาจากไหน เรารบกว่าเราไม่ได้เขียนแปลน เราสร้างตามบ้านเดิมเราเลย ใครเขาอยากได้ก็ให้เขามาถ่ายรูปไป ...เคยมีอาจารย์และนักศึกษามหาวิทยาลัยมาขอดูบ้านหลังนี้ เขามาดูว่ามันเปลี่ยนแปลงไปยังไง เป็นคนไม่ยอมเปลี่ยนแปลงชอบใช้แบบเดิม”²⁰

5. **ความภาคภูมิใจที่ได้ครอบครองสิ่งที่เหลือน้อยและหายาก** ความรู้สึกภาคภูมิใจที่ได้เป็นเจ้าของมรดกทางสถาปัตยกรรมที่บรรพบุรุษได้สร้างไว้ อาทิเช่น ฝาเรือน ประตูหน้าต่างโบราณ ซึ่งนับวันจะเหลือน้อยและหายากขึ้นทุกที ช่วยเสริมสร้างทัศนคติการมองเห็นคุณค่าให้กับเจ้าของเรือน ถึงแม้ว่าจะมีวัสดุใหม่ที่มีคุณสมบัติที่ดีกว่ามาเป็นตัวเลือกในปัจจุบัน แต่เจ้าของเรือนยังยืนยันที่จะเลือกอยู่อาศัยกับสิ่งที่มีค่าทางจิตใจนั้น “บางคนบอกให้เอาไม้เทียมมาตีผนังแทนฝาปรีอ ไม่เอาหรอก อัดดี๊ มันก็อยู่ได้ คิดดูในโคราชฝาแบบนี้ไม่มีอีกแล้ว”²¹

6. **การขาดแคลนทรัพยากรธรรมชาติและเทคโนโลยีที่เหมาะสม** การผูกพันและทรุดโทรมของเรือนไม้เก่า การทำลายของปลวก และการเปลี่ยนแปลงของสภาพพื้นที่โดยรอบ สร้างความเสียหายให้กับเรือนโคราชเป็นอย่างมาก

¹⁹ สัมภาษณ์เจ้าของเรือนหลังที่ 2 (ชาวบ้านพระเพลิง อาชีพทำนา เรือนรูปแบบดั้งเดิมสภาพปานกลาง อยู่อาศัยมาแล้ว 46 ปี), วันที่ 22 ตุลาคม 2557

²⁰ สัมภาษณ์เจ้าของเรือนหลังที่ 12 (ชาวบ้านพระเพลิง อาชีพครู เรือนที่รื้อสร้างใหม่ใกล้เคียงรูปแบบเดิม อยู่อาศัยมาแล้ว 43 ปี), วันที่ 22 ตุลาคม 2557

²¹ สัมภาษณ์เจ้าของเรือนหลังที่ 10 (ชาวบ้านสระน้อย อาชีพค้าขาย เรือนเปลี่ยนรูปทรง-ใช้วัสดุเดิม อยู่อาศัยมาแล้ว 30 ปี), วันที่ 22 ตุลาคม 2557

มากจนเกิดความยากลำบากในการรักษาไว้ให้คงสภาพเดิม ซึ่งปัจจุบันยังขาดเทคโนโลยีที่เหมาะสม ขาดช่างฝีมือ และทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะไม้ที่มีคุณภาพดี ราคาถูกมาใช้ในการซ่อมแซมและแก้ปัญหาได้โดยสิ้นเชิง ดังนั้นจึงเป็นเหตุให้ผู้อยู่อาศัยเกิดทัศนคติที่ไม่ดีต่อวัสดุและการดูแลรักษาในภายภาคหน้า ส่งผลต่อการรื้อถอนเรือนได้ “สภาพมันเก่าทรุดโทรม หลังคารั่ว ฝาไม้ผุเสื่อมสภาพ ปลวกกิน น้ำท่วมขัง จริงๆ ก็เสียตายถั่วรื้อ เพราะมันมีคุณค่าทางจิตใจ แต่ถ้าปรับจากของเดิมต้องใช้เงินเยอะ หาไม้ยาก ขาดช่างฝีมือ ก็เลยจะรื้อสร้างใหม่แต่ยังไม่คิดหรอกว่า จะเป็นแบบไหน แต่ว่าจะเอาไม้เดิมไปใช้ ขอดูไม้ก่อนว่าใช้งานได้แค่ไหน กับหาช่างมาประเมินงานก่อสร้างก่อน”²²

บทสรุป

การศึกษาครั้งนี้สะท้อนให้เห็นว่าผู้อยู่อาศัยเรือนโคราชส่วนใหญ่ โดยเฉพาะกลุ่มวัยกลางคนและกลุ่มผู้สูงอายุ มีทัศนคติเชิงบวกต่อเรือนโคราช โดยเห็นว่าเรือนของตนมีความเหมาะสมสำหรับวิถีชีวิต สภาพแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคมปัจจุบัน ซึ่งแสดงออกทางความรู้สึกผูกพัน ห่วงแหน และมีแนวคิดที่จะสืบสาน ในขณะเดียวกัน ผู้อยู่อาศัยบางส่วนโดยเฉพาะกลุ่มคนรุ่นใหม่ที่เกิดโตมาภายใต้ระบบสังคมทุนนิยมอุตสาหกรรม ซึ่งถูกหล่อหลอมให้มีความนิยมว่าบ้านพักอาศัยจะต้องมีพื้นที่ใช้สอยสอดคล้องกับวิถีชีวิตที่ทันสมัย ก่อปรกัต้องมีความแข็งแรงทนทาน ดูแลรักษาง่าย เพื่อลดการสูญเสียเวลาและเงินตรา โดยพึ่งพิงระบบอุตสาหกรรมทั้งหมด ส่งผลให้คนกลุ่มนี้มีทัศนคติเชิงลบต่อเรือนโคราชรูปแบบเดิมของตน เนื่องจากมองว่าวิธีการรักษาและคงสภาพเดิมไว้นั้นเป็นสิ่งที่ทำได้ยากและไม่สามารถแก้ปัญหาทั้งหมดได้ จึงตัดสินใจรื้อและสร้างบ้านตามแบบสมัยนิยมในปัจจุบัน

ทั้งนี้ ปัจจัยที่ส่งผลต่อทัศนคติของผู้อยู่อาศัยที่มีต่อเรือนโคราชในการศึกษานี้ มีทั้งปัจจัยที่ส่งเสริมทัศนคติเชิงบวกและทัศนคติเชิงลบ ซึ่งปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดทัศนคติเชิงบวก ได้แก่ ความภาคภูมิใจอันเกิดจากการสืบเชื้อสายจากบรรพบุรุษ การได้ครอบครองสิ่งของที่หายาก การยึดค่านิยมสัญญาที่ให้ไว้กับบรรพบุรุษ รวมถึงการได้รับความสนใจจากนักวิชาการ ทั้งหมดนี้เป็นสิ่งที่ช่วยกระตุ้นและส่งเสริมให้เกิดความตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญ ส่วนปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดทัศนคติเชิงลบ ได้แก่ การรับค่านิยมสมัยใหม่ การขาดแคลนทรัพยากรไม้ ช่างฝีมือ และเทคโนโลยีที่เหมาะสมสำหรับการแก้ปัญหาเพื่อคงสภาพเรือนเดิม ก่อปรกักับแรงบีบคั้นทางด้านเศรษฐกิจในปัจจุบัน ปัจจัยที่ส่งเสริมทั้งด้านบวกและด้านลบเหล่านี้ส่งผลต่อความรู้สึก ความคิด ความเชื่อของผู้อยู่อาศัย ซึ่งถูกหลอมรวมเป็นทัศนคติแล้ว เกิดการประเมินค่า และแสดงพฤติกรรมออกมาทั้งทางบวกและทางลบ หากผู้อยู่อาศัยมีทัศนคติเชิงบวกต่อเรือนโคราชของตน คนกลุ่มนั้นจะมองเห็นคุณค่าความสำคัญและแสดงออกถึงความรู้สึกผูกพัน ห่วงแหน เกิดค่านิยมในการอนุรักษ์สืบสาน แต่ถ้าผู้อยู่อาศัยมีทัศนคติเชิงลบก็ย่อมมองว่าเรือนเหล่านี้ไร้คุณค่าเพราะไม่เหมาะสมกับวิถีชีวิตของตน

ดังนั้น ทัศนคติมุมมองของผู้อยู่อาศัยเป็นปัจจัยหลักที่ส่งผลต่อการดำรงอยู่ของเรือนโคราช หากผู้อยู่อาศัยมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อเรือนของตน มองไม่เห็นคุณค่าและความสำคัญ และมองสภาพที่เกิดขึ้นเป็นปัญหาใหญ่หรือเป็นภาระ ย่อมตัดสินใจรื้อถอนเพื่อสร้างบ้านในรูปแบบใหม่ ในทางกลับกันถ้าผู้อยู่อาศัยมองเห็นคุณค่าและความสำคัญก็จะเก็บรักษาหรือปรับปรุงซ่อมแซมให้คงสภาพเดิม และพร้อมที่จะอยู่กับมรดกทางสถาปัตยกรรมที่ตกทอดมาจากบรรพบุรุษนั้นอย่างเต็มใจและมีความสุขกับการอยู่อาศัยอย่างพอเพียง ทั้งนี้ การที่จะอนุรักษ์สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นได้อย่างยั่งยืน จะต้องให้ความสำคัญกับทัศนคติของผู้อยู่อาศัยควบคู่ไปกับการปฏิบัติการในเชิงวิชาการด้วย โดยให้ความรู้ ความเข้าใจ รมรณรงค์ส่งเสริมให้ผู้อยู่อาศัยมองเห็นและตระหนักถึงคุณค่าเรือนของตน พร้อมกับสร้างค่านิยม

²² สัมภาษณ์หลานชายเจ้าของเรือนหลังที่ 6 (ชาวบ้านนอกออก อาชีพรับราชการ เรือนรูปแบบดั้งเดิมสภาพปานกลาง), วันที่ 15 พฤศจิกายน 2557

ปลูกจิตสำนึกในการอนุรักษ์และสืบสาน ในทางปฏิบัติอาจจะเป็นการบรรยายให้ความรู้ การให้รางวัล หรือการจัดกิจกรรมในทางวิชาการโดยให้ผู้อยู่อาศัยมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นกลยุทธ์ที่สำคัญในการสร้างจิตสำนึกการอนุรักษ์งานสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นอันล้ำค่านั้นให้คงอยู่และสืบทอดสู่รุ่นลูกหลานต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบพระคุณศูนย์วิจัยพหุลักษณะสังคมลุ่มน้ำโขง คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ที่ให้การสนับสนุนเงินทุนสำหรับเผยแพร่และตีพิมพ์บทความนี้

เอกสารอ้างอิง

- จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย. 2549. **จิตวิทยาสังคม**. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: แอคทีฟ พรินท์.
- ศรีศักร วัลลิโภดม. 2551. **คู่มืออุทิศ+ ความหมายของภูมิวัฒนธรรม การศึกษาจากภายในและสำนึกของท้องถิ่น**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิเล็ก-ประไพ วิริยะพันธุ์.
- ศักดิ์ไทย สุรกิจบวร. 2545. **พฤติกรรมองค์การ: ทฤษฎีและการประยุกต์**. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- สร้อยตระกูล (ตวยานนท์) อรรถมานะ. 2541. **จิตวิทยาสังคม: ทฤษฎีและปฏิบัติการ**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สิทธิโชค วรานุสันติกุล. 2546. **จิตวิทยาสังคม: ทฤษฎีและการประยุกต์**. กรุงเทพฯ: ซีเอ็ดยูเคชั่น.
- Schermerhorn, J.R. 2000. **Organizational behavior**. 7th ed. USA: Wiley & Sons.